

Hvad pokker er FORMANTER, og hvad bruger man dem til?

Formanter er betegnelsen for de frekvenser (overtoner) i stemmen, som ansatsrøret (mund-næse-svælgrummets) giver størst resonans. Dvs. fremhæver visse overtoner og gør dem mere klangfulde.

Den dybe, første formant (F 1) giver en karakteristisk harmonisk, blød klangfarve. Man kunne betegne den, som "den dybe sang-formant".

Vokalkvaliteten afhænger mest af de to første formanters samklang. Tungestillingen er desuden helt afgørende for placeringen af den anden formant. Er tungen for flad og for lav bagtil opstår der ubalance mellem disse to vigtige formanter. Tungestillingen skal være naturligt placeret (høj bagtil) på alle vokaler. Men helt uden tryk opad!

Når ansatsrøret forlænges f.eks. ved at sænke struben, ændrer det stemmens akustiske forhold, hvilket blandt andet medfører en rundere første formant i sang-instrumentet.

Fysiologisk har den sænkede, åbne strube stor betydning for stemmen, fordi det giver øget frihed til stemmelæbernes ydre spændere (crico-thyroid-musklerne). Den åbne hals og den lave struben kan indøves med "Forpustet-øvelsen".

Jo mindre man gør munden fortil, desto større rekylende tryk dannes der bag læbelukket, og dette modgående tryk hjælper struben på plads og holder den åben i let sænket tilstand.

Det er *ikke* vokallyden, men den dybe klangproduktion, der søges klangligt i den åbne hals på bugtaler-manér. Det drejer sig om, at skabe en mundåbning, der giver et lille rum fortil, mens man retter sin koncentration mod en indre større svælgåbning oven over struben, som når man vil skjule en indre gaben. Man føler næsten en bagud vendt megafon i mund - og strubesvælg.

En luftsøjle over stemmelæberne, der møder modstand (okklusion) i resonansrummene, skaber et rekylende tryk fra oven tilbage mod struben, gør det lettere for stemmelæberne at svinge i balance.

Stemmens første formant (F1: den runde) *isoleres* akustisk, så den ikke påvirkes af foranderligheden i forbindelse med sprogdannelsen (artikulationen).

Nøglen til stemmens egalitet og frihed omfangsmæssigt såvel som dynamisk er i den sidste ende *mesa di voce*-princippet, men i starten af stemmeudviklingen må afspændingen og åbningen af instrumentet være det vigtigste. *Messa di voce* betyder egentlig placering af stemmen, men øvelsen består i et blidt stigende crescendo efterfulgt af et lige så forsigtigt decrescendo. Alt én tone og én vokal synges fra **P** op til **F** og tilbage igen.

[**ɑ**]-vokalens indre åbning (bag tungen) er en fysiologisk betingelse for den klassisk skolede stemmefunktion, og har igennem århundreder været den fortrukne "baggrunds-vokal", en slags rammevokal, der giver "grønt lys" for velfungerende vokaliser på alle vo-

kaler. Vokalen [a] har fra naturens side et åbent rum bag tungen og en ret lav strubeposition.

[I]-vokalen er, på grund af tungestillingen, udgangspunkt for stemmens høje fokus. Den udvikles på grundlag af den åbne [a]-vokal, således at samspillet mellem det dybe, tilbagelagte muskelarbejde og minimal luft på [a] bliver udgangspunkt for dannelsen af [I].

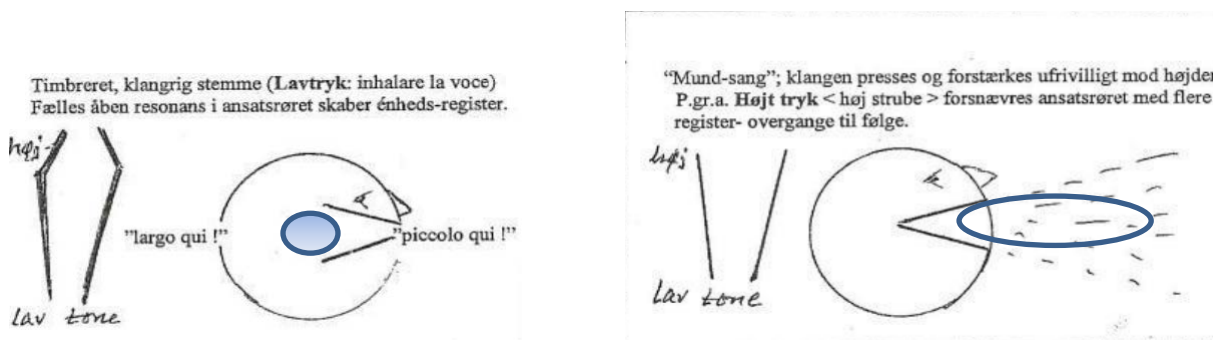
De høje frontale svingninger (hvor bihulerne og næsesvælget svinger med) mærkes som vibrationer i en "maske" foran ansigtet. Disse svingninger opstår gennem stemmens benledning og kan ikke provokeres frem ved at flytte luftsøjlen fremad i munden. Benledning vil sige, at stemmelæbernes vibrationer transporteres gennem knoglerne.

Lige som springvandets guldæble holdes oppe af vandsøjlen, må tonen holdes oppe af luftsøjlen. For målrettet at føle luftsøjlen energi, må man yde den en klanglig modstand ved okklusion. Dvs. energien må ikke flyttes væk fra den første formants position (stemmens grundtone). Luftsøjlen omfatter også området mellem mellemgulvet og tungebenet. På dybe toner er luftsøjlen kortere end på høje toner. Dvs. mellemgulvet er løftet endnu mere væk fra kontakten med maven (leveren), når man synger i højden.

Okklusionen mærkes hér som et tilbagevirkende tryk mod strubesvælget, således at roen i struben og fornemmelsen af en frit strømmende stemme - med den gunstigst mulige kompression - bevares. Under sangen føles luften som gående indad. Hvad den naturligvis ikke gør - men det føles sådan.

En afgørende forudsætning for sangstemmens gunstigste kompression og et stort stemmeomfang er en rolig, afbalanceret strube. Hvis struben går opad, når man synger højere toner eller trykkes nedad ved faldende tonehøjde, er det tegn på fejl i den basale teknik.

Piccolo qui - largo qui: betyder lille hér fortil - stor bagtil (i henholdsvis læbeområdet og svælgområdet).

At give luftstrømmen retning fremad (i stedet for at afbalancerer den blidt i strubesvælget), er en uheldig måde at synge på, fordi en stærk fremadrettet luftstrøm nødvendigvis indsnævrer halsen.

Det er også en fordel at arbejde med at sammensætte den bløde, runde klang fra strubesvælget (mellem ganesejl og tungeben) og den klare, lyse klang, der opstår i det forreste mundrum, når tungen får lov at beholde sin naturlig position.

Når tungen sidder naturligt i munden, danner den en vold mellem den forreste del af munden og halsen. Det er i dette forreste rum den lysere formant (F2) dannes, som skal forenes med den bagvedliggende runde formant (F1), der "står stille" i området bag tunge-volden.

Besidder man et sprog, der har mange fremadpressede konsonanter som P, D, B, F, etc. har man en krop, der er vænnet til at presse for meget mod struben. Dertil kommer, at man i den moderne verden sidder alt for meget ned, og derved vænner kroppen til at læne sig forover. Denne fremadlænende holdning skaber et tryk mellem mellemgulvet og maven, som igen er med til at presse stemmen.

Ingolata

Grundformanten (F1) placeres imellem strubens overkant (tungebenet) og ganesejlet med en "firkantet" fornemmelse – dog uden indsvivning i næsen. Bliver denne placering for lav f.eks. ved overdreven dybtstillet strube – lyder stemmen som om, den er begravet i halsen. Dette kaldes *ingolata* (italiensk: halsagtig).

"Always square throat" : altid en firkantet (indvendig) åbning af halsen. Det som Ingo Titze kalder den "omvendte megafon".

Skrigestemme

Stemmen bliver klemt og skinger, hvis grundformanten (F1) kommer for langt fremad. Dette sker, hvis struben går opad og halsen lukker. Eller hvis luftens pres mod struben bliver for stort.

Støtte

Den bedst mulige støtte til stemmen opnås, når man gør mellemgulvet frit fra mavens organer – og kun synger på den luft, der fremkommer naturlig fra mellemgulvets bevægelse. Ligesom når man taler. Det betyder, at indåndingen skal ske på en måde, der løfter brystkassen naturligt opad (indånding med retning mod hjernen). Forsøger man at "støtte" med kontakt mellem mellemgulvet og maven, vil de nederste ribben falde sammen, så man løber tør for luft. Dette er også udgangspunktet for en behersket ansats og en frit flydende stemmen. Man synger på luften som italienerne siger: **cantare sul fiato.**

Formanter i praksis

Populært sagt ligger den første formant (grundformanten) mellem struben og mundsvælget. Den giver stemmen en mørk, rund lyd. Den anden – lad os kalde den "klangformanten" – ligger fremme i munden og har en lysere klang. Opgaven går så grundlæggende ud på, at skabe en samklang mellem disse to formanter. Man synger og mærker mentalt disse to rums klangindhold samtidig.

Der er også andre væsentlige formanter f.eks. "sangerformanten" – men den får sin egen plads i artiklen "lav strube".